

© І. М. Скрипник, Т. І. Шевченко, С. І. Сорокіна, С. С. Шевченко *

УДК 616. 314 – 089. 23я73

*І. М. Скрипник, Т. І. Шевченко, С. І. Сорокіна, С. С. Шевченко **

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ СОЦІАЛЬНО-ФАХОВОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Вищий державний навчальний заклад України

«Українська медична стоматологічна академія» (м. Полтава)

*Полтавський Національний технічний університет

ім. Ю. Кондратюка (м. Полтава)

Вступ. Вітчизняна вища школа, яка спрямована на інтернаціоналізацію освіти й інтеграцію у світовий освітній простір, постала перед проблемами, пов'язаними з ефективністю підготовки студентів-іноземців. Серед них важливе місце посідає процес адаптації іноземних студентів до мовного, соціокультурного та освітнього середовища України.

Актуальність дослідження даної проблеми визначається необхідністю формування й поширення позитивного іміджу української освіти на висококонкурентному ринку освітніх послуг, зростанням кількості вищих навчальних закладів (ВНЗ), які готують іноземних фахівців, відмінністю між формами навчання в українській вищій школі та відповідними елементами на батьківщині студентів.

Питанням адаптації іноземних студентів у навчально-виховному середовищі ВНЗ приділяли велику увагу Блінова Т. А., [1], Вітковська М. І., [2], Довгодько Т. І., [3] Порох Д. О. [5], Рибаченко Л. І. [6] та ін. Однак більшість педагогічних досліджень, в яких висвітлюються особливості навчання іноземних студентів, недостатньо розкривають механізм їх соціально-фахової адаптації та процес управління нею.

Адаптацію іноземних студентів більшість дослідників цієї проблеми розглядають як змістовно складний, багатоплановий, інтегрований процес соціокультурного, соціокомунікативного, соціопобутового та професійного пристосування, що відбиває ступінь їх підготовленості до навчання у вищих освітніх закладах іншої країни. Процес адаптації включає сприйняття студентами-іноземцями її традицій, мови спілкування, норм суспільної поведінки, соціального оточення та навчально-виховного середовища [7].

У педагогічних дослідженнях вчені виділяють ряд складових, що становлять зміст процесу адаптації іноземних студентів. До них відносять:

1) формальну адаптацію – пізнавально-інформативне пристосування студентів до нового оточення, структури, змісту та вимог ВНЗ;

2) суспільну адаптацію – процес інтеграції у студентське оточення;

3) дидактичну адаптацію – підготовка студентів до форм і методів навчальної роботи у ВНЗ;

4) професійно-фахову адаптацію – пристосування до змісту, умов та самостійної організації навчальної діяльності, формування навичок та спрямування у навчальній і науковій роботі; 5) соціально-фахову адаптацію – активне чи пасивне пристосування до оточення, побудова стосунків і взаємин у студентській групі, формування стилю особистісної поведінки, прийняття суспільних вимог до майбутньої професійної діяльності [4].

Як свідчить досвід, перебіг процесу адаптації здебільшого залежить від особистісних якостей людини, які, у свою чергу, змінюються в процесі адаптації. Успішна адаптація сприяє швидкому включенню іноземних студентів у навчальний процес, підвищує якість та рівень навчання, забезпечує високу вмотивованість оволодіння знаннями. Безумовно, управління процесом адаптації є невід'ємною частиною його ефективного здійснення.

Враховуючи багатоплановість даної проблеми, виникає проблема дослідження соціально-фахової адаптації, що складається з таких компонентів, як входження іноземних студентів у студентське середовище, вироблення особистої поведінки, формування відчуття студентського рівноправ'я та стійкого позитивного ставлення до майбутньої професії. Зокрема, студенти-медики адаптуються не лише до нових умов та вимог проживання й навчання, але й починають усвідомлювати належність до нової соціальної групи – спільноти лікарів.

Мета дослідження – виявлення основних чинників і проблем соціально-фахової адаптації іноземних студентів на прикладі ВДНЗУ України «УМСА» та визначення науково-педагогічних рекомендацій щодо управління процесом адаптації з метою оптимізації якості навчального процесу.

Об'єкт і методи дослідження. Проведена педагогічна діагностика рівня адаптованості шляхом анкетування, у якому взяли участь 52 іноземних студента IV і VI курсів. Зміст запропонованих питань передбачав виявлення: 1) розуміння студентами мети навчання та його зв'язку із майбутньою професійною діяльністю; 2) прагнення до самостійності, інтересу до предметної галузі знань, володіння лінгвістичним апаратом для засвоєння професійно-значущої інформації, володіння навичками самостійної

навчальної діяльності; 3) особистісного ставлення до характеру і результатів навчання; 4) наявності певних труднощів та вироблення комунікативних навичок, позитивних ціннісних орієнтацій і моральних якостей; 5) мовної й предметної компетенції.

Результати досліджень та їх обговорення. Результати проведеного анкетування дали змогу встановити, що мотивуючими факторами приїзду іноземних студентів на навчання в Україну були: здобуття високопрофесійної освіти (55,4%), доступна вартість навчання (30,5%), вивчення мови і інтерес до культури країни (14,3%).

Серед труднощів, з якими студенти стикалися в перший період після приїзду в країну, були названі недостатнє знання мови (43,8%), контактування з іншомовними співкурсниками (37,2%), побутові умови (15,3%). Утруднень не виникало у 3,8% опитаних.

Серед англійських студентів подібні проблеми відзначили 39,1% респондентів. При цьому більшість з них наголошувала, що складності виникали не під час проведення аудиторних занять, де здійснюється англійське викладання, а при спілкуванні з хворими, які говорять як українською, так і російською мовами. У контексті двомовного спілкування певні утруднення зазначали 66,1% респондентів. Однак, як свідчить наше спостереження, так званий «мовний бар'єр» до завершення третього курсу долається й студенти вже мають достатній словниковий запас загальних і професійних термінів.

Позитивно впливає на прискорення адаптації сумісне проживання студентів в гуртожитку. Хоча серед негативних моментів іноземці назвали багатонаселеність, відсутність спокою, неможливість одноосібного проживання (30%), труднощі в приготуванні їжі (42%), брак домашнього затишку. Однак більшість з них відзначили, що, потрапивши до гуртожитку, вони вперше відчули себе самостійними і це допомагало їм швидше пристосуватися до нового середовища. До важливих моментів іноземні студенти віднесли можливість широкого спілкування, обмін життєвим досвідом, участь у спільному дозвіллі.

Незнайоме соціальне середовище, в яке потрапляє іноземний студент, та його опанування – доволі складний процес. Відразу по прибуттю людина відчуває так званий «культурний шок». Про виникнення проблем соціально-психологічного характеру, психологічний дискомфорт при зіткненні з відсутністю культури на побутовому рівні повідомили 52% опитаних, 19% респондентів відзначають почуття небезпеки та стресу, коли вони опиняються у багатолюдних місцях. З не досить толерантним ставленням місцевих мешканців зустрічалися 23% студентів, з байдужим – 35%.

При виникненні особистісних проблем допомогу від деканатів та кураторів отримували 82% іноземних студентів. На думку 15% опитаних, необхідну підтримку вони одержували завжди, і лише 12% однозначно не змогли відповісти. Тільки 0,5% респондентів відзначили недоброзичливе ставлення до них з боку персоналу навчального закладу. Показником

у цьому плані є те, що більшість іноземних студентів високо оцінюють відношення до них з боку викладачів.

Слід зазначити, що на початку навчання за допомогою іноземні студенти звертаються в основному до студентів-співвітчизників. Це засвідчили 63,5% анкетованих. До однокурсників з України з цією метою зверталися лише 17% іноземних студентів. Ситуація суттєво змінюється на четвертому курсі: за допомогою до українських студентів звертаються 73% четвертокурсників й 65% шестикурсників. Розглядаючи динаміку взаємовідносин «іноземний студент – український студент», можна відзначити, що вже до четвертого курсу іноземні студенти УМСА практично адаптуються в плані міжособистісних відносин.

Проведена педагогічна діагностика реального рівня адаптованості іноземних студентів до навчання підтвердила необхідність розробки системи педагогічного супроводу для успішної соціально-фахової адаптації, особливо на початкових етапах навчання. У загально-педагогічному контексті супровід розуміють як діяльність, що спонукає студентів до взаємодії, у процесі якої вони отримують кваліфікаційну допомогу в формуванні орієнтацій щодо соціально-професійної адаптації. [5]. Основною тезою педагогічного супроводу є: навчання вибору, створення орієнтаційного поля саморозвитку в освітньому просторі ВНЗ, усвідомлення власного образу «Я – майбутній лікар», цілісності особистості студента. Спрямовуючи процес супроводу адаптації, ми задаємо хід активного пристосування, пов'язаного з корекцією середовища та саморегуляцією власної поведінки студента.

Складність такої роботи полягає в тому, що модель освітньої системи не може бути уніфікованою, однаковою для студентів з різних країн, оскільки вони належать до різних культур, релігій, мають різні ціннісні орієнтації, способи взаємодії й особливості взаємовідносин з оточуючими. Ці фундаментальні особистісні конструкції формуються в дитинстві та юності, в досить стійкими й повинні враховуватися викладачами на всіх рівнях професійної підготовки іноземних студентів. Проте всіх студентів може поєднати «гуманістичний принцип» як основний для сумісної роботи у форматі «студент – викладач», «іноземний студент – український студент», «студент – куратор», «студент – пацієнт», «лікар – пацієнт».

Адаптація іноземних студентів, як показує досвід, відбувається на різних рівнях дуже успішно у педагогічному супроводі (викладачів, кураторів), які, керуючись психодинамічною теорією індивідуально-групового процесу, підтримують студентів, виявляючи при цьому гуманізм, відкритість, конгруентність, толерантність.

Зазначимо, що педагогічний супровід, крім індивідуального підходу, має також полягати у спільному з іноземним студентом визначенні інтересів, цілей, можливостей і шляхів подолання перешкод та проблем, які заважають йому досягати позитивних результатів у навчальному процесі в ВНЗ. Підґрунтям

педагогічного супроводу є педагогічна підтримка, яка передбачає взаємини рівноправності, рівноцінності, поваги й довіри між викладачем і іноземним студентом. У той же час педагогічний супровід адаптації студентів передбачає надання їм максимуму свободи та відповідальності у виборі варіанта вирішення проблем, забезпечення прав для прийняття оптимальних рішень у різних ситуаціях життєвого та професійного вибору.

Висновки. Спираючись на здійснений аналіз наукових праць, дослідження процесу адаптації іноземних студентів до навчання у ВНЗ, передбачаємо, що для успішної адаптації іноземних студентів до навчання у вищих медичних закладах України потрібно створити та забезпечити наступні соціально-педагогічні умови: реалізація в навчально-виховному процесі особистісно-орієнтованих технологій навчання як адаптаційних засобів; організація психолого-педагогічного супроводу адаптації іноземних студентів; створення полікультурного освітнього простору як особливого соціально-педагогічного

середовища, спрямованого на організацію міжкультурного діалогу, формування толерантного ставлення до оточуючих.

Дослідження показало, що процес адаптації до навчання іноземних студентів набагато складніший від адаптації вітчизняних студентів. Крім загальних труднощів щодо готовності до навчання, студент-іноземець стикається з цілою низкою додаткових проблем, пов'язаних із перебуванням в іншій країні: недосконалим володінням українською (російською) мовою, відсутністю друзів і знайомих на початковому етапі перебування, віддаленістю від родини, незнанням або недостатнім знанням українських традицій, звичаїв, специфіки населення тощо.

Перспективи подальших досліджень. З метою оптимізації процесу соціально-фахової адаптації іноземних студентів до навчання у вузах України вважаємо за необхідне подальше монітування рівня адаптованості шляхом анкетування, удосконалюючи перелік питань.

Література

1. Блинова Т. А. Особенности преподавания информатики на русском языке как иностранном в информационном обществе для стран со слабым информационным уровнем в области алгоритмизации и программирования / Т. А. Блинова, А. В. Новиков, Н. Н. Руднова // Профессионально направленное обучение русскому языку иностранных граждан : Сб. материалов Междун. научно-практ. конф. – М., 2010. – Т. 1. – С. 38–46.
2. Витковская М. И. Адаптация иностранных студентов к условиям жизни и учебы в России (на примере РУДН) / М. И. Витковская, И. В. Троцук // Вестник РУДН. Серия «Социология». – 2004. – № 6/7. – С. 267–284.
3. Довгодько Т. І. Особливості пропедевтичної підготовки студентів-іноземців та їх психолого-педагогічна адаптація у науковому середовищі вищих навчальних закладів / Т. І. Довгодько // Реализация традиционных методов и поиск инноваций в процессе подготовки иностранных студентов в современном высшем учебном заведении : Матер. междун. научно-метод. конф. – Харьков : НТУ «ХП», 2008. – 362 с.
4. Пилипенко Н. Мотиваційні механізми професійної адаптації особистості / Н. Пилипенко // Соціальна психологія. – 2008. – № 3. – С. 131–136.
5. Порох Д. О. Адаптація іноземних студентів до умов життя та навчання в Україні (на прикладі ЛДМУ) / Д. О. Порох // Вісн. Луган. нац. ун-ту ім. Т. Шевченка : Пед. науки. – 2009. – № 23 (186). – Ч. IV: Міжнар. наук.-практ. конф. «Ціннісні пріоритети освіти у XXI столітті: європейський вектор вищої школи» (2–6 жовт. 2009 р.). – С. 209–215.
6. Рибаченко Л. І. Підготовка іноземних студентів у навчальних закладах України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук. : спец. 13. 00. 01 «Загальна педагогіка та історія педагогіки» / Л. І. Рибаченко. – Луганськ, 2010. – 20 с.
7. Хатунцева С. М. Теоретичні аспекти вивчення процесу адаптації / С. М. Хатунцева // Зб. наук. праць. – К. : Науковий світ, 2001. – С. 189–194.

УДК 616. 314 – 089. 23я73

УПРАВЛІННЯ ПРОЦЕСОМ СОЦІАЛЬНО-ФАХОВОЇ АДАПТАЦІЇ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДАХ УКРАЇНИ

Скрипник І. М., Шевченко Т. І., Сорокіна С. І., Шевченко С. С.

Резюме. При проведенні педагогічної діагностики рівня адаптованості шляхом анкетування, у якому взяли участь студенти IV і VI курсів визначені провідні складові чинників соціально-фахової адаптації іноземних студентів на основі педагогічного спостереження та форми управління процесом адаптації.

Ключові слова: соціально-фахова адаптація, педагогічна діагностика, педагогічний супровід.

УДК 616.314 – 089.23я73

УПРАВЛЕНИЕ ПРОЦЕССОМ СОЦИАЛЬНО-ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ АДАПТАЦИИ ИНОСТРАННЫХ СТУДЕНТОВ К ОБУЧЕНИЮ В ВЫСШИХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЯХ УКРАИНЫ

Скрыпник И. Н., Шевченко Т. И., Сорокина С. И., Шевченко С. С.

Резюме. При проведении педагогической диагностики уровня адаптированности путем анкетирования, в котором приняли участие студенты IV и VI курсов, определены ведущие составляющие факторов социально-профессиональной адаптации иностранных студентов на основе педагогического наблюдения и формы управления процессом адаптации.

Ключевые слова: социально-профессиональная адаптация, педагогическая диагностика, педагогическое сопровождение.

UDC 616.314 – 089.23я73

Social-Professional Management Process of Foreign Students Adaptation to Study at Higher Educational Establishments of Ukraine

Скрыпник I. M., Shevchenko T. I., Sorokina S. I., Shevchenko S. S. Summary. Defined leading constituent factors of foreign students professional adaptation on the basis of teacher observation and management methods of adaptation process, during questionnaire which was attended with students of IV and VI y. e.

Key words: social-professional adaptation, educational diagnostics, educational support.

Стаття надійшла 11. 03. 2013 р.